

MIȘCAREA NAȚIONALĂ ROMÂNEASCĂ PENTRU UNIREA BANATULUI CU ROMÂNIA (FEBRUARIE–AUGUST 1919)

Miodrag Ciurușchin*

Keywords: *the undivided Banat; people's assembly; protest meeting; resolution.*
Cuvinte cheie: *Banatul întreg; adunare populară; miting de protest; rezoluție.*

The National Romanian Mouvement for the Union of the Whole Banat with Romania (February–August 1919) (Abstract)

At the Peace Conference in Paris, the Romanian contingent fought for recognition of the union of Transylvania and undivided Banat with the Romanian Kingdom, with the support of French and Italian public opinion. Still, in February 1919, rumors were spread that the Banat region would be divided between Romania and Serbia. The Romanians revolted. So, in many rural and urban settlements from the Old Kingdom or from the Romanian provinces that were united with Romania in 1918, many protest demonstrations were organized against the intention of the Great Powers to divide Banat. The Cultural League and the Banat League organized meetings in Orăștie, Cernăuți, Chișinău, Balți, Kahul, Văleni-de-Munte, Ploiești, Slatina, București, Bârlad, Iași, Craiova, Turnu-Severin, Târgu-Jiu, Constanța, Piatra-Neamț, Sibiu, Baia Mare, Satu Mare, Beiuș, Gherla, Lugoj și Timișoara and in many other places.

At the people's assemblies several resolutions were adopted in which they asked that the whole, undivided Banat become part of Romania. They were sent to the Romanian Government and to the Romanian contingent attending the Peace Conference in Paris with the purpose of demonstrating that the entire Romanian nation supported the head of the Romanian contingent, I.I.C. Brătianu, who requested that the entire undivided Banat became part of Great Romania, on 1st February 1919. The large number of protest movements, in which tens of thousands of citizens from all the Romanian counties participated, was impressive. They all fought for an undivided Banat and for union with the Romanian Kingdom.

Yet, on 1st August 1919 „the ”Big Four” decided that the Banat region would be divided between Romania, Yugoslavia and Hungary. The Great People's Assembly in Timișoara in August 10th 1919 and the People's Assembly of Banat Swabians, on the same day marched to the highest point in the fight for the whole Banat, but the decision of the Great Powers remained unchanged, to the disappointment and grief of the entire Romanian nation. The greater national interests of Romania and Yugoslavia prevailed. They imposed the reconciliation and resumed their traditional relations of friendship and neighborliness in the year 1921 when the two countries became allies against their common enemies.

De la începutul lunii martie 1919, în presa românească și străină apar știri legate de intenția Consiliului Suprem al Conferinței de Pace de la Paris de a împărți Banatul între România și Serbia. Liga culturală și Liga bănățeană au organizat, în colaborare cu alte organizații politice și apolitice, mitinguri de protest în toate județele României împotriva divizării Banatului, care avea o populație majoritar românească, acesta fiind unul din motivele pentru care a intrat România în primul război mondial și la 1 Decembrie 1918 la Alba-Iulia românii bănățeni, prin delegații lor, au votat pentru unirea Banatului și a Transilvaniei cu România. În sprijinul acestei dorințe legitime a poporului român, susținută de argumente istorice,

în întreaga țară s-au desfășurat mitinguri, adunări populare în sprijinul unirii Banatului întreg cu România. Aceste manifestații au avut loc începând cu luna martie 1919 și au continuat până în august.

Adunarea populară de la Orăștie s-a desfășurat la 17 februarie/2 martie 1919, după slujba de înmormântare a trei sute de ostași români care căzuseră în lupta cu bolșevicii maghiari. La ea au luat parte locuitori din Orăștie și din satele învecinate: Cupșa, Sibișel, Pricaz, Castău, Bințiș. Oratorii au arătat cruzimile la care sunt expuși, dincolo de linia de demarcație, civilii români, de către gărzile roșii maghiare și armata sârbă. Participanții au adoptat o rezoluție care sublinia: „Românii din jurul Orăștiei, întruniți în adunarea populară, în ziua de 17 februarie/2 martie 1919, în

* e-mail: ciurușchinmiodrag@yahoo.com.

Piața Orăștiei, trimit omagiile lor pline de respect puternicilor lor aliați și-i roagă să binevoiască a da drum liber armatei române, oprită pe o linie vitregă de demarcație, ca să poată duce hotarul României Mari până acolo unde încetează a mai bate suflet românesc”¹.

Subinspectorul general Spireanu, de la Brigada de Siguranță Cernăuți, consemna la 25 februarie/5 martie 1919, că la Cernăuți s-a desfășurat un mare miting de protest al studenților din Bucovina. Cu această ocazie s-a votat o moțiune aclamată de toți românii bucovineni prin care se cerea unirea întregului Banat cu România Mare². ”Duminică 25 mai 1919, în localul Universității din Chișinău s-a ținut o grandioasă întrunire la care au participat cetățeni din toate straturile sociale – relate gazeta *Universul*. S-a protestat prin cuvântări înflăcărâte contra nedreptății ce ni se face în *chestia Banatului*. Din partea bănățenilor a vorbit profesorul Căprița care a demonstrat că nici un român nu poate rămâne liniștit atâta timp cât frații bănățeni vor continua să fie ținuți sub jug străin. La sfârșit s-au trimis telegrame M.S. Regelui și primului-ministru Ion I. C. Brătianu la Paris”³. Legat de această întrunire și gazeta *Dacia* își informa cititorii că: „Studenții din Cernăuți au organizat duminică 25 mai 1919 o mare adunare pentru Banat. Pe lângă studențime a participat și o mare mulțime de cetățeni din oraș și dimprejur. S-au rostit cuvântări entuziaste și energice proteste contra pretențiilor sârbilor asupra Banatului românesc. S-a citit apoi o moțiune arătând că dorința neșovăitoare a poporului român din Bucovina e ca Banatul să fie unit cu România Mare. S-a citit și a fost primită cu aceeași însuflețire o telegramă, adresată Majestății Sale Regelui, cerând Suveranului să intervină pe orice cale ca această parte de țară să nu fie ruptă în două. S-a format apoi un mare cortegiu care a demonstrat cântând imnuri patriotice pe străzile orașului”⁴.

Formatorii de opinie au desfășurat o campanie de presă cu scopul de a mobiliza opinia publică românească să sprijine delegația română de la Paris ca să obțină recunoașterea Marii Uniri și drepturile naționale românești în Banat, Maramureș, Bucovina și Dobrogea. George Mantu a publicat în ziarul *Dacia* din București, la 27 mai 1919, articolul *Importanța Banatului în dezvoltarea economică viitoare a României*, în care apăra principiul unității economice a Banatului și importanța sa economică

pentru statul între frontierele căruia se va afla. Autorul aprecia că „îndârjirea sârbilor de a căpăta cât mai mult din Banat se explica nu atât prin nevoia de a-i îngloba pe cei 260 000 de conaționali în noul stat iugoslav, cât prin valoarea economică excepțională a acestei provincii”⁵. În sprijinul acestei idei, autorul aducea exemple grăitoare: în 1910 comitatul Torontal produsese mai mult grâu și porumb decât cele 15 județe ale Ardealului împreună. Banatul dispunea și de un șeptel foarte bogat. Producția agricolă a Câmpiei Banatului aprovizionă populația din zona montană și din regiunile limitrofe; în schimb minele și carierele din Munții Banatului aprovizionau cu materie primă industrială și energetică, întreprinderile industriale din orașele bănățene. În final, autorul atrăgea atenția că împărțirea Banatului ar pune „o barieră arbitrară și nenaturală într-o regiune care formează un tot economic și ar pune în primejdie toată industria și întreg comerțul din regiune. Împărțirea Banatului ar dezorganiza și căile de comunicații pentru că ar tăia linii de căi ferate și șosele care leagă orașele din Banat cu zonele limitrofe, ceea ce ar periclita industria și comerțul. Împărțirea Banatului însemna pentru România pierderea a două artere principale ieftine și lesnicioase de comunicație, Mureșul și Tisa”⁶. Ca urmare a împărțirii Banatului între România și Serbia, sublinia autorul menționat, se răpea teritoriului românesc de peste Carpați, adică Transilvaniei, Crișanei și Banatului „calea cea mai firească și cea mai lesnicioasă de scurgere a produselor sale pe Dunăre și mare, cum a avut-o până acum, rămânându-i numai transportul costisitor și greu pe căile ferate, peste culmile abrupte ale Carpaților”⁷.

Aceste avertismente/explicații din presă au influențat atitudinea opiniei publice din toată țara, în sensul că a mobilizat-o să sprijine acțiunea guvernului și a delegației române de la Paris pentru obținerea recunoașterii internaționale a dreptului României asupra Banatului întreg.

Cu ocazia vizitei regelui Ferdinand la Bekescsaba la 27 mai 1919, o delegație bănățeană l-a întâmpinat alături de alte mii de cetățeni, români, slovaci, maghiari, șvabi, recunoscători că armata română i-a salvat de bolșevici. Prefectul județului Caraș-Severin, avocatul dr. George Dobrin, la sosirea regelui, a rostit la început doar cuvintele: „Banatul plânge, Majestate!”. El a ținut apoi o scurtă cuvântare în care a atras atenția asupra chestiunii Banatului, „căci dacă și cel mai mic colțisor al Banatului va fi rupt, închegarea neamului nu

¹ *Patria*, I, nr. 15, din 5 martie 1919.

² Arhivele Naționale ale României, București, *fond Direcția Generală a Poliției*, dos. 8, 1919, f. 108.

³ *Universul*, XXVII, nr. 186, din 31 mai 1919.

⁴ *Dacia*, I, nr. 147, din 27 mai 1919.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

se va putea privi desăvârșită și justele aspirațiuni de interese supreme geografice, etnice, culturale, financiare și economice reclamă imperios contopirea întreg Banatului cu România”⁸. În răspunsul său, regele i-a asigurat pe cei prezenți că va face tot ce-i stă în putință pentru ca Banatul întreg să revină României⁹.

La începutul lunii iunie 1919, mitinguri de protest împotriva divizării Banatului între România și Serbia s-au desfășurat în Basarabia, la Bălți și Cahul. Reprezentanții a 32 de sate din plasa Costești situată în apropiere de Chișinău au protestat împotriva sfășierii Banatului¹⁰. Partidul Țărănesc din Basarabia a organizat în toate județele basarabene adunări de protest împotriva intenției Conferinței de Pace de la Paris de a împărți Banatul între România și Serbia. Comitetul său central a expediat la 28 mai 1919 o scrisoare către Ion I. C. Brătianu șeful delegației române la Conferința de Pace prin care-i cerea să susțină interesele țării și să solicite Marilor Puteri „să ne scutească de un război cu poporul sârb, cu care vrem să trăim în pace totdeauna. Românii de pretutindeni nu-și închipuie România Mare cu o parte știrbită din Banat”¹¹.

O întrunire de protest s-a desfășurat, la 29 mai 1919, la Văleni-de-Munte. La ea au participat 150 de persoane. Cu acest prilej, au vorbit despre importanța Banatului pentru România avocatul Morcovescu, profesorii Buzeanu și Petrescu. La sfârșitul ei a fost citită o telegramă către guvernul român, semnată de către 143 de persoane, prin care se cerea să se transmită delegației române la Conferința de Pace, adeziunea populației orașului la cauza națională românească¹².

Un mare miting de protest împotriva divizării Banatului s-a desfășurat la 29 mai 1919 la Slatina, prezidat de bătrânul avocat C. Drăgoescu. Au luat cuvântul profesori, avocați și deputați. Cu acest prilej D. Poporan a lecturat două documente maghiare din secolul al XV-lea, din care rezulta că Banatul era considerat și atunci ținut românesc. I. Florescu a citit o moțiune în care se transmitea Conferinței de Pace dorința ca Banatul să revină, în întregime României¹³. După manifestație, locuitorii, în număr foarte mare, au parcurs orașul Slatina manifestând pentru Banat „cu demnitate, în liniște completă și entuziasm foarte mare” își

informa cititorii ziarul *Românimea* din București, la 3 iunie 1919¹⁴.

Studentimea transilvăneană și cea bănățeană, reunită la Cluj în cadrul *Societății social-literare a tineretului universitar*, a adresat la 27 mai 1919 studenților francezi un apel care consemna: „Tinerimea universitară română din Transilvania și Banat, vă transmite salutul de dragoste frățească vouă, colegilor universitari ai națiunii franceze, cu ocazia eliberării fraților noștri. Națiunea franceză și-a dat cel mai fericit concurs pentru dezrobirea sufletului nostru, dar opera nu e încheiată. Banatul ne e înstrăinat. Fără de el sufletul nostru ne e ciuntit, căci Banatul, mai mult decât oricare pământ românesc, a fost al nostru în întregime. Nu lăsați să se facă târguială asupra lui, căci se târguie existența noastră. Apelăm la voi, fraților, să ne dați concursul și sentimentul întreg în opera dezrobirii noastre. Țineți cu noi!”¹⁵.

Duminică, 31 mai 1919, a avut loc la București un mare miting legat de apartenența Banatului. Au luat cuvântul cu acest prilej: profesorul universitar Simion Mândrescu, Sextil Pușcariu din partea Bucovinei, Sever Bocu din partea Banatului, generalul Lambru și profesorul Floru. S-au trimis telegrame Majestații Sale Regelui Ferdinand și Senatului american. La sfârșitul întrunirii, cei prezenți încolonați cu zeci de steaguri și o pancartă în frunte pe care scria „Vrem Banatul!” s-au îndreptat pe Calea Victoriei și pe alte străzi, demonstrând timp de câteva ore pentru Banat. Manifestanții s-au oprit în fața palatului regal unde a vorbit Simion Mândrescu¹⁶.

În localitatea Sănnicolau Român din județul Bihor, situată la vest de Oradea, s-a ținut, la 8 iunie, un impunător miting, convocat de mai multe comune frunțașe bihorene, pentru afirmarea drepturilor românilor asupra tuturor ținuturilor locuite de români și mai ales, pentru alipirea întregului Banat la România Mare. Acest miting a luat aspectul unei adevărate manifestații naționale, pe cât de spontană și sinceră, pe atât de impunătoare. La miting au participat câteva mii de persoane, în frunte cu mai mulți preoți și învățători români. Ei au cerut recunoașterea clauzelor Tratatului din 1916 și unirea întregului spațiu bănățean cu România¹⁷. În vara anului 1919 de hotărârile Conferinței de Pace depindea și soarta românilor din Țara Crișurilor.

La 9/22 iunie s-a desfășurat o impozantă adunare populară la Chișineu-Criș, la care au participat 15

⁸ *Universul*, XXVII, nr. 182, din 27 mai 1919.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Universul*, XXVII, nr. 186, din 31 mai 1919.

¹¹ *Dacia*, I, nr. 153, din 4 iunie 1919.

¹² Arhivele Naționale ale României, București, *fond Direcția Generală a Poliției*, dos. 8, 1919, f. 138.

¹³ *Românimea*, II, nr. 151, din 3 iunie 1919.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Dacia*, I, nr. 148, din 28 mai 1919.

¹⁶ *Patria*, I, nr. 87, din 4 iunie 1919.

¹⁷ *Românimea*, II, nr. 163, din 16 iunie 1919.

000 de persoane din mai multe sate ale județelor Arad și Bihor. Întrunirea a fost moderată de către protopopul dr. Dimitrie Barbu. În cuvântarea sa, el a prezentat argumentele pe care se sprijineau drepturile românilor asupra Crișanei și Banatului. Cu acest prilej, țăranul Uroș Păteanu din Cenad, a subliniat că nu poate fi român de la Nistru până la Tisa care să se împace cu mutilarea, cât de mică, a drepturilor românilor asupra întregului Banat. Participanții au cerut guvernului să le sprijine revendicările și la nevoie, să le permită să lupte cu arma în mână pentru apărarea drepturilor naționale¹⁸.

Un mare număr de locuitori ai orașului Ploiești s-au adunat la 31 mai 1919 la statuia Libertății pentru a protesta împotriva nedreptății pe care Conferința de Pace era pe cale să o săvârșescă în chestiunea revendicărilor României. Școlile au venit cu profesorii lor. Manifestația a coincis cu trecerea în revistă a trupelor Diviziei a 5-a care părăsea orașul. Urale nesfârșite au întovărășit soldații îmbrăcați într-un echipament nou. Au luat cuvântul I. Papazu, prof. Bulfynski, C. Comleanu, avocatul Becescu-Silvan și Scarlat Orăscu, fost senator. „O moțiune a fost trimisă premierului Clemenceau și alta primului ministru Ion I. C. Brătianu la Paris”¹⁹, își informa cititorii ziarul *Dacia* din București la 1 iunie 1919.

Președintele *ad-interim* al Consiliului de Miniștri al României, Mihail Pherekyde a primit numeroase telegrame prin care i se comunica moțiunile votate la marile întruniri populare organizate pe cuprinsul întregii țări. Prin ele i se solicita să intervină în numele tuturor românilor la Conferința de Pace ca dreptele revendicări asupra Banatului întreg să fie recunoscute și consfințite prin tratatul de pace. Este de remarcat însușirea ce a domnit la întrunirile din Basarabia. Toate organizațiile Partidului Țărănesc din Basarabia au manifestat cu multă căldură pentru respectarea Tratatului din august 1916 și deci pentru alipirea Banatului întreg la România Mare²⁰.

La Casa germană din Rădăuți a avut loc la 1 iunie 1919 o întrunire a cetățenilor români din județul Rădăuți care au cerut alipirea Banatului la țara-mamă. Ea a fost prezidată de preotul Cărbune care a vorbit despre drepturile românilor în Banat. Preotul dr. Puiu a prezentat pe scurt istoria Banatului, demonstrând drepturile istorice ale românilor asupra acestei provincii și a citit apoi o moțiune adresată lui I. I. C. Brătianu și lui I. Nistor, delegatul Bucovinei la Conferința de

Pace de la Paris. În moțiune se cerea unirea tuturor localităților bănățene cu România²¹.

O mare întrunire, la care au participat români, germani și polonezi care au protestat contra alipirii Banatului de Regatul Sârbo-Croato-Sloven și au cerut unirea întregului Banat cu România Mare, s-a desfășurat la 1 iunie 1919, în sala Teatrului comunal din Cernăuți, sub președinția primarului Șandru²².

Șeful brigăzii speciale de Siguranță Bârlad consemna la 1 iunie 1919, că în oraș s-a desfășurat o mare manifestație națională, organizată de Liga culturală pentru unitatea tuturor românilor, secția Bârlad, la care a luat parte un numeros public. Manifestanții au purtat în mâini placarde pe care era scris: „Vrem Torontalul!”, „Vrem Banatul!”, „Vrem alipirea tuturor ținuturilor românești la patria-mamă!”, „Cerem aliaților respectarea Tratatului din 1916!”. Elevii de la toate școlile primare și secundare și reprezentanții societăților culturale române și israelite locale, cu drapele în mâini au parcurs străzile principale, până la platoul din fața grădinii publice, unde s-au rostit cuvântări. Oratorii au protestat energic împotriva măsurilor luate de aliați pentru împărțirea Banatului. Publicul a solicitat intervenții de urgență la Conferința de Pace pentru restituirea drepturilor asupra tuturor ținuturilor românești „care sunt drepturi moștenite din moși strămoși și câștigate prin sânge”²³. Manifestanții și-au exprimat hotărârea ca, în caz de încălcare a drepturilor naționale de către Conferința de Pace, să-și recâștige drepturile prin forță. Manifestația s-a încheiat cu urale închinat României Mari, dinastiei și armatei române.

Tot în organizarea Ligii culturale s-a desfășurat și la Iași, la 1 iunie, un miting în sala Teatrului Național, la care au fost prezente peste 1 500 de persoane. Au luat cuvântul profesorii Fedelea, Bugrea, Ifrim și A. C. Cuza. Oratorii au prezentat, pe scurt, istoria Banatului și au cerut unirea sa cu România²⁴.

Congresul Ligii culturale a trimis aliaților următoarea telegramă: „Congresul Ligii culturale reunit la protestele întregii Românii în contra încercării de a da, pentru pretinse drepturi rezultate din simple colonizări, neamului nostru, hotare ce nu corespund întinderii sale”²⁵.

Academia Română s-a întrunit într-o ședință solemnă la care au participat și reprezentanții

¹⁸ *Românul*, VIII, nr. 45, din 24 iunie 1919.

¹⁹ *Dacia*, I, nr. 152, din 2 iunie 1919.

²⁰ *Universul*, XXVII, nr. 193, din 7 iunie 1919.

²¹ Arhivele Naționale ale României, București, fond Direcția Generală a Poliției, dos. 8, 1919, f. 164.

²² *Ibidem*, f. 128.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*, f. 167.

²⁵ *Patria* I, nr. 87, din 4 iunie 1919.

diplomatici și militari ai aliaților acreditați la București. Cu această ocazie, profesorul Nicolae Iorga a rostit în limba română și franceză o cuvântare în care a arătat vechimea românilor în Banat și a contestat dreptul celorlalte naționalități colonizate acolo de-a lungul veacurilor de a revendica teritoriul. În acest sens, cei prezenți au votat o moțiune pe care a citit-o președintele Petru Poni și care a fost trimisă guvernelor aliaste²⁶.

Manifestațiile pentru Banat cuprinseseră toată țara. Exemplele sunt numeroase: „În toate provinciile românești este o mare fierbere pentru Banat și din zi în zi nemulțumirea întregii Românii crește pe măsură ce vin zvonuri triste de la Paris consemna publicația periodică *Farul* din Constanța²⁷. Cu ocazia organizării unui mare miting la Constanța a fost lansat un apel către dobrogeni: „Veniți cu toții din cele 4 județe ale Dobrogei, reprezentanți ai tuturor orașelor și ai tuturor satelor din toate clasele sociale și de toate confesiunile pentru a exprima cu toții în mod solemn solidaritatea noastră cu țara, pentru înfăptuirea integrală a idealului național”²⁸.

Și la Piatra Neamț a avut loc o mare manifestație de solidaritate cu românii bănățeni. S-a votat o moțiune în care s-a cerut „Banatul întreg ca fiind un tot indivizibil sub raport geografic, etnic, cultural, economic și politic” să aparțină României²⁹.

Prefectura județului Tulcea raporta Ministerului de Interne la 3 iunie 1919, că la Tulcea s-a desfășurat o întrunire la care a luat parte „multă lume din oraș și județ”³⁰. Au rostit cuvântări reprezentanți din toate grupările politice. Lumea a manifestat pe străzi, intonând cântece patriotice. În aceeași zi la Craiova s-a ținut un miting la sala Teatrului Național din inițiativa Ligii culturale în chestiunea Banatului. Printre vorbitori s-au numărat mai mulți profesori și ofițeri. La manifestație au fost prezențe peste 15 000 de persoane³¹.

La 6 iunie 1919, Liga bănățeană a lansat un apel prin intermediul gazetei *Patria* pentru organizarea unei întruniri la Sibiu. Chemarea sublinia că întrunirea „are menirea să exprime acea unitate sufletească care va trebui să fie ascultată și la Conferința de Pace. Veniți, deci, cu toții, țărani, muncitori și voi conducători, intelectuali ai neamului, preoți, învățători, oficanți, tineri și bătrâni să vă spuneți cuvântul vostru hotărât”³².

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Dacia* I, nr. 152, din 2 iunie 1919.

³⁰ Arhivele Naționale Centrale, București, *fond fond Direcția Generală a Poliției*, dosar 8, f. 150.

³¹ *Dacia*, I, nr. 154, din 5 iunie 1919.

³² *Patria* I, 1919, nr. 89, din 6 iunie 1919.

La începutul lunii iunie 1919 locuitorii orașului Mărășești au trimis o telegramă Conferinței de Pace în care se cerea „Banatul întreg pentru cei ce s-au jertfit”³³.

De aceeași implicare au dat dovadă și studenții din Cernăuți care au convocat un mare miting pentru a protesta contra desconsiderării Tratatului din 1916 și au votat următoarea rezoluție: „Bazați pe superioritatea numerică românească a Banatului precum și pe istoria noastră care numește acest scump teritoriu leagănul ce ne-a îngân timer neamul nostru în copilăria lui de acum două mii de ani, bazați și pe aderența neamului german cu caracter de coloniști, ca Banatul să facă parte din România Mare în toată întregimea lui”³⁴. Documentul a fost semnat de ministrul delegat Nistor.

La 8 iunie 1919, în ziua de Rusalii, la Sibiu s-a desfășurat un mare miting de protest în piața mare a orașului, la care au participat câteva mii de persoane, care au cerut alipirea Banatului întreg la România. La adunare au luat parte delegați ai sașilor ardeleni și ai germanilor din Bucovina. S-a adoptat și aici o moțiune care sublinia: „Pretindem întreg Banatul și Crișana în temeiul Tratatului internațional încheiat în anul 1916 de puterile Antantei cu Vechiul Regat al României prin care s-a garantat dezrobirea integrală a neamului românesc și unirea tuturor românilor într-un singur stat național. Pretindem întreg Banatul în baza principiului wilsonian de autodeterminare a națiunilor exprimat de întregul neam românesc la adunarea istorică de la Alba-Iulia”³⁵.

La Bârlad, acțiunile în sprijinul unirii Banatului întreg cu România au luat o amploare deosebită, dovadă fiind faptul că în interval de câteva zile au avut loc două manifestații pro Banat. La mitingul desfășurat la 9 iunie în localul *Colosul Majestic*, sub patronajul Ligii culturale pentru unitatea tuturor românilor, secția Bârlad, oratorii au protestat împotriva celor, care, la Conferința de Pace, ar manifesta dorința să împartă Banatul între România și Regatul Sârbo-Croato-Sloven. Cu acest prilej colonelul Tocineanu a citit o moțiune de protest³⁶ în care sublinia că *Cei Patru Mari* nu țin cont de interesele micilor aliați și au adoptat decizia de a împărți Banatul între România, Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor și Ungaria.

La 13 iunie 1919, gazeta *Dacia* publica articolul *Motivele pentru care Conferința de Pace a decis împărțirea Banatului*:

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*, nr. 90, din 7 iunie 1919.

³⁵ *Ibidem*, nr. 94, din 11 iunie 1919.

³⁶ Arhivele Naționale ale României, București, *fond Direcția Generală a Poliției*, dos. 8, 1919, f. 145–145v.

1. „Pentru că Sârbii n-ar putea renunța la conaționalii lor din Banat întrucât ei sunt partea cea mai distinsă din neamul sârbesc
2. Că o renunțare silită ar aduce ca urmare mișcări iredentiste și deci conflicte sârbo-române
3. Că abandonarea sârbilor din Banat ar echivala cu înăbușirea lor etnică în fața expansiunii elementului românesc a cărui dezvoltare numerică este normal mult mai rapidă decât a elementului sârbesc
4. Întinderea României până la Tisa și Dunăre ar constitui o amenințare pentru Serbia, Valea Moravei rămânând de aci înainte deschisă invaziilor
5. Ca în sfârșit România extinzându-și dominația asupra întregului Banat strămutarea capitalei sârbești ar deveni o necesitate în care poporul sârb ar vedea o umilire națională³⁷.

Această explicație nu a mulțumit opinia publică românească și cercurile politice românești în frunte cu premierul Ion I. C. Brătianu, care au continuat în lunile următoare să lupte pentru schimbarea deciziei Consiliului celor patru privind soarta Banatului.

În orașul Cetatea Albă s-a ținut la 14 iunie 1919 în sala de festivități a Cercului cultural un mare miting pentru Banat. S-a adoptat o moțiune care a fost trimisă reprezentanților Marilor Puteri la Conferința de Pace³⁸.

La 15 iunie 1919 gazeta *Universul* din București își informa cititorii că „Zilele trecute s-a ținut la Șiria, o mare adunare pentru Banat la care au ținut cuvântări însuflețite miniștrii Ștefan Cicio-Pop și Ioan Suciuc precum și țăranul Nicolae Lăzărescu. În finalul întrunirii s-a citit o lungă moțiune prin care toți cei de față au jurat să lupte pentru dezrobirea Banatului întreg și a Crișanei și pentru acordarea de drepturi naționale românilor de peste Nistru și din Valea Timocului.

O altă manifestație de protest s-a desfășurat, la 22 iunie 1919 la Beiuș, la care au participat 17 000 de români din întreaga zonă, în fața cărora au vorbit o seamă de intelectuali, sub președinția episcopului greco-ortodox Roman Ciorogariu.³⁹ Oratorii au arătat, cu argumente temeinice, drepturile imprescriptibile ale României asupra Banatului și imensele sacrificii făcute de români în timpul războiului de întregire națională. În finalul adunării populare a românilor din plășile Beiuș, Vașcău

s-a adoptat o moțiune în care se cerea respectarea hotarelor României, garantate de Marile Puteri prin Tratatul din 17 august 1916 și proclamate de Adunarea Națională de la Alba-Iulia, adică întreg Banatul și întreaga Crișana, cu hotarele naturale, Dunărea, Tisa și Mureșul⁴⁰.

La Gherla a avut loc la 28 iunie, o adunare condusă de episcopul Iuliu Hossu și prefectul Theodor Mihali. În moțiunea votată de adunare se cerea energetic „Banatul întreg și nedespărțit”⁴¹.

Pentru a sprijini eforturile delegației române la Conferința de Pace a fost organizată la Lugoj, în 10 iulie o impresionantă adunare populară. În rezoluția adoptată de către cei 70 000 de participanți la adunare, s-a revendicat, solemn, unirea întregului Banat cu România⁴².

Adunări de protest s-au organizat și în alte orașe din România, s-au trimis moțiuni la București și la Paris, cu speranța că la Conferința de Pace se va înțelege că întregul popor român dorește ca Banatul întreg să aparțină României și că împărțirea Banatului va crea o stare de tensiune permanentă și poate chiar război între două state și popoare care timp de peste o mie de ani au fost bune vecine și chiar prietene.

Campania de proteste împotriva împărțirii Banatului între statele limitrofe s-a încheiat cu marea adunare populară de la Timișoara, care s-a desfășurat duminică, 10 august 1919, la chemarea fruntașilor românilor bănățeni. Au participat 40 000 de persoane, din Timișoara și din cele mai îndepărtate zone ale Banatului. Câmpul Târgului a fost locul în care participanții au cerut alipirea întregului Banat la România Mare. La ora 11 protopopul Ioan Oprea, asistat de preoții Micu și Ionescu a oficiat serviciul divin iar corul de la Lugoj, sub bagheta lui Ion Vidu, a cântat răspunsurile. Protopopul de Lugoj, dr. George Popovici, a rostit un discurs înflăcărat în care a prezentat istoria Banatului, de la cucerirea romană până la 1919. El și-a încheiat discursul cu exprimarea dorinței întregii adunări: „Cerem Banatul întreg!”. Cunoscutul istoric dr. Ioan Sârbu din Țara Almăjului, le-a reamintit celor prezenți la adunare că și la Alba Iulia românii bănățeni au cerut unirea Banatului cu România Mare, la fel ca și acum și că „Banatul trebuie să rămână pe vecie întreg și nedespărțit!”⁴³. Protopopul Gherasim Sârbu arăta că „Dorințele moși-strămoșilor noștri numai atunci vor fi împli-

³⁷ *Dacia* I, nr. 169, din 13 iunie 1919.

³⁸ *Universul* XXVII, nr. 201, din 15 iunie 1919.

³⁹ *Patria*, I, nr. 105, din 23 iunie 1919.

⁴⁰ *Românul*, VIII, nr. 58, din 10 iulie 1919.

⁴¹ *Dacia*, I, nr. 181, din 30 iunie 1919.

⁴² Ioan Munteanu, Situația Banatului la sfârșitul primului război mondial, în *Apulum*, vol. XXXIV, 1997, 576.

⁴³ *Banatul*, I, nr. 29, din 17 august 1919.

nite dacă acum toți românii vor fi uniți, cerem, de la cei chemați, ca să ni se dea Banatul întreg, după cum l-a lăsat Dumnezeu”⁴⁴. Protopopul timișorean Ioan Oprea a reamintit participanților la adunare că: „Azi trăim cele mai mărețe clipe [...] Bucuria noastră va fi însă deplină când vom avea hotarele la Tisa și Dunăre”⁴⁵. Dr. Avrem Imbroane, în discursul rostit, arăta că „drepturile nu se cuceresc cu istoria și cuvântul, ci cu arma”, apoi a cerut „să ne considerăm toți de soldați ai glorio-sului rege Ferdinand”⁴⁶. Protopopul Ioan Oprea a citit cele șapte articole ale rezoluției adunării de la Timișoara prin care se cerea ca Banatul întreg să fie unit cu România Mare. În acest sens au fost trimise telegrame regelui Ferdinand și reginei Maria, lui I. I. C. Brătianu și lui Iuliu Maniu. Adunarea s-a încheiat în piața centrală a orașului.

În Banatul istoric alături de români trăiau șvabii, care reprezentau 22,5% din totalul populației⁴⁷. După prăbușirea Imperiului austro-ungar, populația și presa șvăbească a fost obligată să caute o soluție viabilă pentru apărarea intereselor naționale, în noul context internațional. S-au manifestat trei orientări, în funcție de zona în care trăiau și apropierea de una din cele trei țări vecine care revendicau Banatul. Orientarea proromânească avea ca exponenți pe Rudolf Brandsch și Johan Röser care se pronunțau pentru sprijinirea hotărârilor istorice de la Alba Iulia. Orientarea filomaghiară era reprezentată de episcopul Franz Blaskowitz și Gaspar Muth care manifesta tendințe autonomiste, în cadrul Ungariei⁴⁸. Adepții mișcării autonomiste au convocat, la 8 decembrie 1918, o Adunare națională a șvabilor bănățeni la Timișoara. Au participat 138 organizații comunale șvăbești. Participanții au adoptat textul *unui manifest șvălesc* prin care au cerut ca Banatul să nu fie divizat și să obțină autonomie, urmând ca apartenența sa viitoare să fie decisă printr-un plebiscit. Șvabii au solicitat, totodată, o serie de drepturi naționale și culturale⁴⁹. Adversarii menținerii Banatului în cadrul statului ungar se constituiseră în două grupări, prima, avându-i în frunte pe Rudolf Brandsch, Viktor Orendi Homenau și Johan Röser se pronunța în favoarea unirii cu

România, convinși că li se vor recunoaște cele mai largi drepturi culturale în cadrul statului român. A doua grupare, în frunte cu avocatul Reinhold Heegen de la Vârșeț se pronunța pentru unirea cu Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor. Adepții lui Heegen erau șvabii din sud-vestul comitatului Timiș și din comitatul Torontal⁵⁰.

La 14 aprilie 1919, maiorul Dumitru Oancea aflat în misiune la Timișoara consemna că șvabii bănățeni au fost puși în încurcătură când au aflat că Banatul va fi despărțit de Ungaria, iar fruntașii lor se orientau spre România ori spre Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor. Șvabii bănățeni erau nemulțumiți că nu erau consultați de către Conferința de Pace cu privire la soarta Banatului.⁵¹

La 15 aprilie 1919, reprezentanții șvabilor, convocați de Gaspar Muth la Timișoara s-au declarat pentru unirea Banatului cu România. Ofițerul superior român menționat mai sus, consemna la sfârșitul lunii aprilie, că fruntașii șvabilor se orientează spre unirea Banatului cu România⁵². Căpitanul D. Petrescu Tocineanu, atașat pe lângă Divizia a 17-a colonială franceză după plecarea maiorului D. Oancea pe front, constata la începutul lunii mai, creșterea simpatiilor populației bănățene de toate naționalitățile pentru cauza românească. Între timp de la Paris se auzeau știri potrivit cărora Banatul urma să fie împărțit între cele trei state vecine⁵³.

Cea mai mare parte a populației șvăbești din Banat a primit cu încredere și speranță instaurarea administrației românești în județul Caraș-Severin. La propunerea lui Heinrich Anwerder, fruntaș șvab lugojean, conducerea Partidului Popular Șvălesc, la consfătuirea șvabilor din Lugoj, la 4 iulie 1919, a cerut convocarea Adunării naționale a șvabilor la Timișoara pentru a se stabili un punct de vedere unitar în problema Banatului⁵⁴.

La 19 iulie 1919 gazeta în limba germană *Deutsche Wacht* a publicat știrea potrivit căreia Puterile Antantei au hotărât ca Timișoara să revină României, iar armata regală sârbă urma să evacueze orașul și împrejurimile⁵⁵. La 10 august 1919, la Adunarea națională a șvabilor întrunită la Timișoara, la care erau prezenți peste 1 000 de fruntași șvabi din 33 comune, colonelul Karl von Möller a citit textul unei *rezoluții* prin care se cerea

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Ioan Munteanu, *Banatul istoric 1867–1918. Așezările. Populația*, vol. I, Timișoara, (2006), 389.

⁴⁸ William Marin, *Unirea din 1918 și poziția șvabilor bănățeni*, Timișoara, (1978), 74.

⁴⁹ William Marin, Ioan Munteanu, Gheorghe Radulovici, *Unirea Banatului cu România*, Muzeul Banatului, Timișoara, (1968), 179.

⁵⁰ William Marin, *op. cit.*, 75.

⁵¹ Pompiliu Ciobanu, *Unirea Banatului și încorporarea Timișoarei la România Mare*, Tipografia Atheneu, Timișoara, (1934), 40.

⁵² Ibidem, 45.

⁵³ William Marin, *op. cit.*, 101.

⁵⁴ Ibidem, 106.

⁵⁵ Ibidem.

indivizibilitatea Banatului și unirea sa cu România. S-a decis ca această hotărâre a șvabilor bănățeni să fie comunicată Conferinței de Pace de la Paris⁵⁶. La 12 august 1919 o delegație a șvabilor, formată din cinci personalități, condusă de juristul Ștefan Frecot a plecat spre capitala Franței. Membrii săi au fost primiți în audiență de Consiliul celor zece la 19 august 1919⁵⁷. Frecot a explicat urmările negative ale divizării Banatului și a insistat asupra unirii întregii provincii cu România. S-a promis delegației că se va ține seama de voința șvabilor în cazul în care problema Banatului va reveni la ordinea de zi a Conferinței. Marea Unire din 1918 a avut astfel și sprijinul șvabilor bănățeni într-un moment de răscruce în istoria poporului român⁵⁸.

Opinia publică românească a urmărit cu atenție desfășurarea lucrărilor Conferinței de Pace de la Paris, pentru că toată lumea dorea rezolvarea pașnică a diferendului româno-iugoslav. La 1 februarie 1919 ziarul *Universul* din București a publicat articolul *Serbia și România*, semnificativ pentru modul cum privea opinia publică românească relațiile româno-sârbești la începutul anului 1919. Se afirma că Banatul este românesc, dar că inamicii poporului român au strecurat „norul dihoniei” care se ridica pe cerul tradiționalei prietenii româno-sârbe. Sârbii au cerut comitatul Torontal pentru că acolo elementul sârb era preponderent și pentru că le era necesar pentru apărarea Belgradului. Autorul articolului arata că în nord-estul Serbiei trăiau români, dar România nu a cerut acest teritoriu ca să-și apere conaționalii și, prin urmare, nu va fi nici o problemă dacă se vor asigura drepturile naționale pentru minorități, în cele două state. În ceea ce privește necesitatea hinterlandului pentru apărarea Belgradului, cea mai bună garanție era stăpânirea sud-vestului Banatului de către România, care nu va avea nicio dată interesul să atace Serbia. Se exprima speranța că sârbii vor renunța la revendicarea comitatului Torontal, care nu le-ar spori bogățiile și populația până într-atât încât să strice prietenia cu românii⁵⁹.

Opinia publică românească căuta o rezolvare pașnică, reciproc avantajoasă, pentru rezolvarea diferendului româno-iugoslav privind Banatul. O soluție ar fi fost ca România să renunțe la sud-vestul Banatului, revendicat de Serbia, ca o necesitate de a-și apăra capitala de un eventual atac ca

cel din august 1914. Ziarul *Românimea*, organ al Partidului conservator-democrat, a oferit o soluție pentru rezolvarea litigiului teritorial româno-sârb prin renunțarea Serbiei la Torontal și a României la Valea Timocului. Se atrăgea atenția că soluționarea chestiunii Torontalului, prin buna înțelegere între România și Serbia, ar fi în beneficiul celor două țări interesate⁶⁰. Ante Trumbić, ministru de externe iugoslav, a declarat ziarului *Morning Post*, într-un interviu preluat de ziarul *Dacia*: „În chestiunea Banatului nu e motiv de neînțelegere cu România, avându-se în vedere că majoritatea populației din Banatul de vest este sârbească”⁶¹. Deci, pentru ministrul de externe iugoslav soluția diferendului româno-iugoslav era împărțirea Banatului conform principiului naționalității, așa cum s-a soluționat ceva mai târziu.

După ce hotărârea privind divizarea Banatului a rămas definitivă, opoziția românească a atacat guvernul liberal pe care îl acuza pentru eșecul suferit. Tache Ionescu demonstra, în ziarul *Românimea* din 4 august 1919, că el a avut dreptate când a negociat la Paris cu N. Pašić și Elefterios Venizelos, în octombrie 1918 și a fost de acord cu împărțirea Banatului pe criterii etnice, pe baza principiului naționalității. Opoziția conservatoare condamna politica promovată de guvernul liberal și insuccesul de la Conferința de Pace unde România a fost obligată să renunțe la o parte din Banat care a fost atribuită Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor și Ungariei. În articolul *Ne plâng și străinii de milă*, apărut în gazeta *Românimea*, este analizată activitatea delegației române la Conferința de Pace. Se explica opiniei publice că delegația românească a pornit de la început pe un drum greșit când, pentru susținerea revendicărilor sale naționale, s-a bazat doar pe prevederile Tratatului de alianță din august 1916 cu Antanta, deoarece tratatele secrete nu erau recunoscute de către S.U.A. și alte mai puteri⁶².

La 12 septembrie 1919, guvernul liberal a demisionat și a fost înlocuit la 27 septembrie 1919 cu un guvern în frunte cu generalul Arthur Văitoianu, care avea menirea de a organiza noi alegeri parlamentare.⁶³ Atacat de opoziția conservatoare, Ion I. C. Brătianu a decis să prezinte în fața Adunării Deputaților, în zilele de 16 și 17 decembrie 1919, activitatea guvernului liberal în cursul primului război mondial și în timpul desfășurării

⁵⁶ William Marin, Ioan Munteanu, Gheorghe Radulovici, *op. cit.*, 198.

⁵⁷ *Ibidem*, 199.

⁵⁸ William, Marin, *op. cit.*, 117.

⁵⁹ *Universul*, XXXVII, nr. 76, din 19 ianuarie/1 februarie 1919.

⁶⁰ *Românimea*, II, nr. 57, din 1/14 februarie 1919.

⁶¹ *Dacia*, I, nr. 150, din 30 mai 1919.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Viața politică în România 1918–1921*, București, (1976), 109.

Conferinței de Pace de la Paris⁶⁴. În acest discurs istoric, el și-a propus să vorbească „numai de acele referitoare la chestiunea externă, pentru că îmi închipuiesc că pe această chestiune sentimentele nu ne pot despărți”⁶⁵. A prezentat cauzele apropierei României de Tripla Alianță în 1883 și motivele pentru care România a optat la 3 august 1914 pentru expectativă armată. În continuarea discursului a prezentat evoluția politicii externe românești, de la declararea neutralității până la intrarea României în război împotriva Austro-Ungariei. După ce a arătat că România a fost, practic, abandonată de Marii Aliți după izbucnirea revoluției în Rusia și încercuită de inamici, a demonstrat că armistițiul și pacea separată cu Puterile Centrale au fost soluții necesare pentru salvarea României, care a reintrat în război contra Puterilor Centrale și s-a aflat în tabăra învingătorilor la sfârșitul acestuia. La sfârșitul discursului său Ion I. C. Brătianu și-a prezentat activitatea cu privire la apărarea integrității Banatului, revendicat de România și garantat prin prevederile Convenției din 4/17 august 1916 de către Marii Aliți⁶⁶. Șeful Partidului Național Liberal era convins că unica soluție sănătoasă și definitivă pentru chestiunea Banatului ar fi fost acordarea lui, în întregime, României. A adus, în acest sens, argumente istorice, geografice, economice și strategice pe care le-a susținut de la începutul războiului. A afirmat că Dunărea și Tisa formau o frontieră naturală între cele două state și popoare ce putea constitui o vecinătate amicală care unea popoarele și nu una care le dezbină. A respins insinuarea presei internaționale că ar fi dat ordin, la începutul lunii septembrie 1919, armatei române să atace Serbia și să ocupe cu forța vestul Banatului. I. I. C. Brătianu a atras atenția cercurilor politice și opiniei publice românești că nu putea el,

în calitate de președinte al Consiliului de Miniștri care a semnat Convenția de alianță a României cu Antanta, în care era înscris dreptul României la Banatul întreg, să accepte împărțirea acestei regiuni și de aceea a refuzat să negocieze trasarea noii frontiere în Banat, între România și Serbia.⁶⁷

Presa românească și iugoslavă au acordat o atenție sporită Conferinței de Pace de la Paris de la care opinia publică din cele două țări aștepta recunoașterea internațională a Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor și a României Mari. O atenție deosebită s-a acordat disputei pentru Banat, revendicat de cele două state aliante și prietene, care pentru prima dată în istoria lor puteau deveni inamice pentru că erau hotărâte să nu facă nici un fel de concesii în Banat. În presa românească ziarele liberale au susținut punctul de vedere al guvernului că Banatul întreg trebuie să revină României. Ziarele conservatoare, deși se pronunțau și ele pentru integritatea Banatului, așa cum dorea întregul popor român, totuși prezentau problema nuanțat, în sensul că trebuia adoptată o linie politică suplă ca să se poată salva cât mai multe așezări românești din Banat, evident fiind faptul că pe baza principiului naționalităților Marile Puteri vor împărți regiunea disputată. Dezbaterile privind chestiunea Banatului s-au prelungit în presă și în Parlamentul României până în anul 1923, oamenii politici români căutând să se disculpe de a nu fi reușit să obțină Banatul întreg pentru România la Conferința de pace.

Restabilirea relațiilor de bună vecinătate între România și Iugoslavia, după anul 1920, a demonstrat că cele două popoare au reușit să treacă peste scurta perioadă de neînțelegeri și că prietenia și interesele comune erau mai puternice decât motivele care le-au dezbinat timp de câțiva ani.

⁶⁴ Ion I. C. Brătianu, *Situația internațională a României. Expunere făcută în Adunarea Deputaților, 16–17 decembrie 1919*, București, (1919), 1.

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ *Ibidem*, 25.

⁶⁷ ***, 1918 la români. *Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Recunoașterea ei internațională. Documentele interne și externe (noiembrie 1919 – ianuarie 1920)*, vol. V, București, (1986), 334.

